

Seletøj

Hvad er læder ?

Læder er et naturprodukt, og derfor er kvaliteten ikke ensartet. Det læder der skal bruges til seletøj, skal være så ensartet og stærkt som muligt, derfor bør det være fra huder af tamdyr, og ikke fra mere eller mindre vildt levende kvæg, hvor der ofte er rifter fra pigtråd og mærker efter insektbid, som giver svækkelser i læderet.

Læder er slutresultatet af en garvningsproces, og det læder der bruges til seletøj, er hovedsagelig af en type kaldet (1) platlæder. Platlæder er en vegetabilsk garvet oksehud, der har fået en speciel behandling (fedtgarvet), dette læder er stærkt, smidigt og blødt.

Læderprøven: Kunne være at dreje i hver sin retning på en rem, og denne må ikke lade sig rive over, og så giver det jo sig selv at der må isættes en ny.

Fremstillingen af seletøj er i lighed med andet blevet stadig mere industrialiseret. Til trods for dette er der dog stadig sadelmagere der fremstiller seletøj som tidligere og efter de gamle teknikker.

Der fremstilles meget seletøj af (2)kromgarvet læder, som har en meget dårligere elasticitet end fedtgarvet læder, men ofte vil seletøjet være forsynet med polstring de kritiske steder, så selen kan sagtens ligge behageligt på hesten, kun for kusken kan det være svært at spænde ind og ud. Prisforskellen er stor; så der er noget for enhver pengepung.

(3) Kunstlæder er blevet meget populært, specielt til maraton kørsel og fritidsbrug. Selen kan rengøres med vand, endda højtryksspules. De er utrolig stærke, da der er indlagt nylon overalt.

Pasning af læder

En sele kan holde i mange år ved omhyggelig og rigtig pasning. Når en sele har været i brug i dårligt vejr, regnvejr, pløre og lign. Skal den rengøres grundigt.

Spænd selen fra hinanden, og hæng delene på en (4) selebuk, eller anden form for stativ. Hvis selen ikke bliver spændt fra hinanden vil der altid ligge snavs omkring spænderne. Dette er medvirkende til at remme ofte bliver ødelagt omkring spænderne, bl.a. pga. snavs og vand der ikke er blevet fjernet.

Selen skal nu stykke for stykke rengøres med en fugtig svamp med sadelsæbe, så alt snavs og sved bliver fjernet. Husk at seletøjet ikke behøver at blive lagt i en balje vand og vaskes, idet det gælder om at anvende så lidt vand som muligt, da vand er en af læderets værste fjender. Sadelsæbe indeholder plejende midler. Et stykke læder der har været i vand og derefter har fået lov til at tørre, uden at være blevet behandlet omhyggeligt med olie/fedt vil i løbet af kort tid blive stift, svækket, revnet, og måske knække, med uoverskuelige konsekvenser til følge, hvis det sker medens man kører.

Når læderet er helt tørt, skal smidigheden og imprægneringen genskabes. Dette sker ved at tilføre læderet olie eller fedt. Bruger man læderfedt kan der, hvis man ikke er meget omhyggelig med den efterfølgende pudsning fremkomme en grå/hvid på læderets overflade. Ved brug af læderolie undgår man dette problem.

Hvis selen ikke har været udsat for dårligt vejr er det nok at tørre den sved der sidder på indersiden af de dele der har berørt hesten.

Håndlinen må aldrig smøres med olie på det stykke hvor hænderne indvirker, de kan blive glatte i regnvejr.

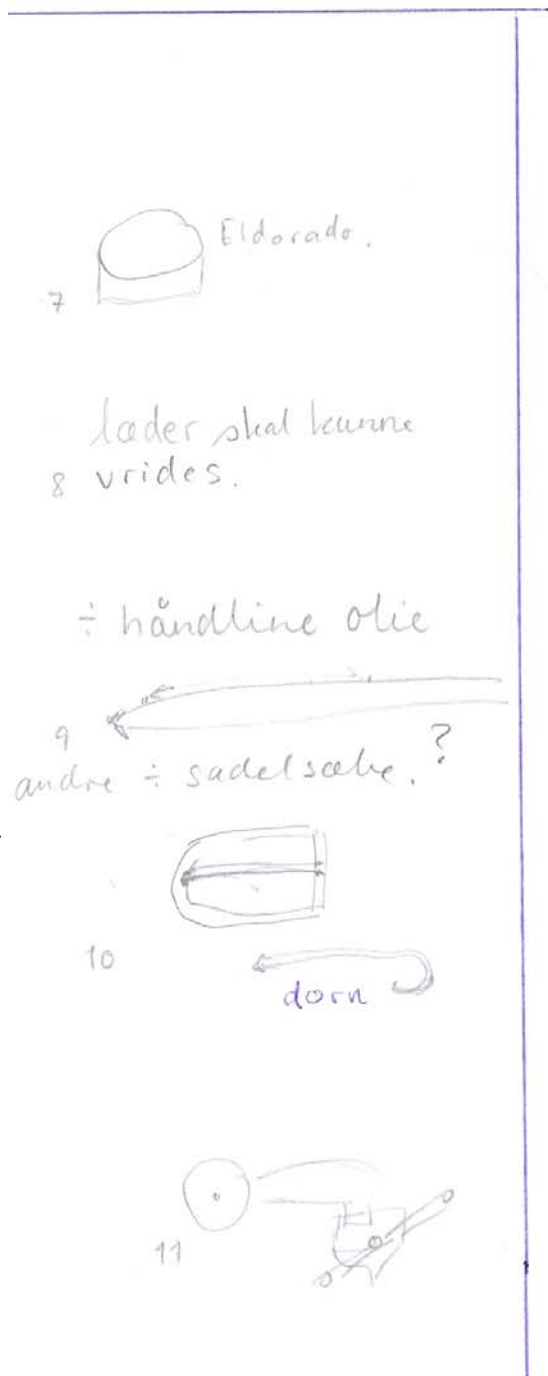
Spænder og beslag

Mange forskellige materialer er gennem tiden til fremstilling af disse. Til finere seler "stadsseler" er det som regel sølv eller nysølv, men uanset hvilket materiale spænder eller beslag er fremstillet af, skal de efterses for svagheder, det kan for eksempel være korrosion, revner eller en torn der er så bøjet at den knapt når frem til forstykket af spændet. Der kan isættes en ny torn uden at man skal åbne læderet, torne kan købes hos læderhandlere.

En selvfølge er det, at de skal være rengjorte, og for blanke spænders vedkommende, skal de vedligeholdes ved pudning. Det kan være knofedt eller en pudseskive sat i en boremaskine fastgjort i en skruestik. Er det (5) jernspænder eller beslag skal de udover at være rengjorte vedligeholdes med maling.

For biddenes vedkommende gælder det som for spænder/ beslag, dog skal disse rengøres omhyggeligt, hver gang de har været i brug, så hesten ikke skal have et bid i munden, hvori der kan være rester af foder eller indtørret savl. Det kan anbefales at bruge en neglebørste eller en køkkensvamp til rengøringen. Hvis det er indtørret, kan man sagtens putte det i opvaskemaskinen.

Seletøj bør ikke opbevares i stalden, men i et rum med passende temperatur og med udluftning. Det bedste ville være, hvis det var muligt at rengøre seletøjet i dette rum og gerne med en fritstående selebuk, ophængs krog eller lign.

Hovedtøjet

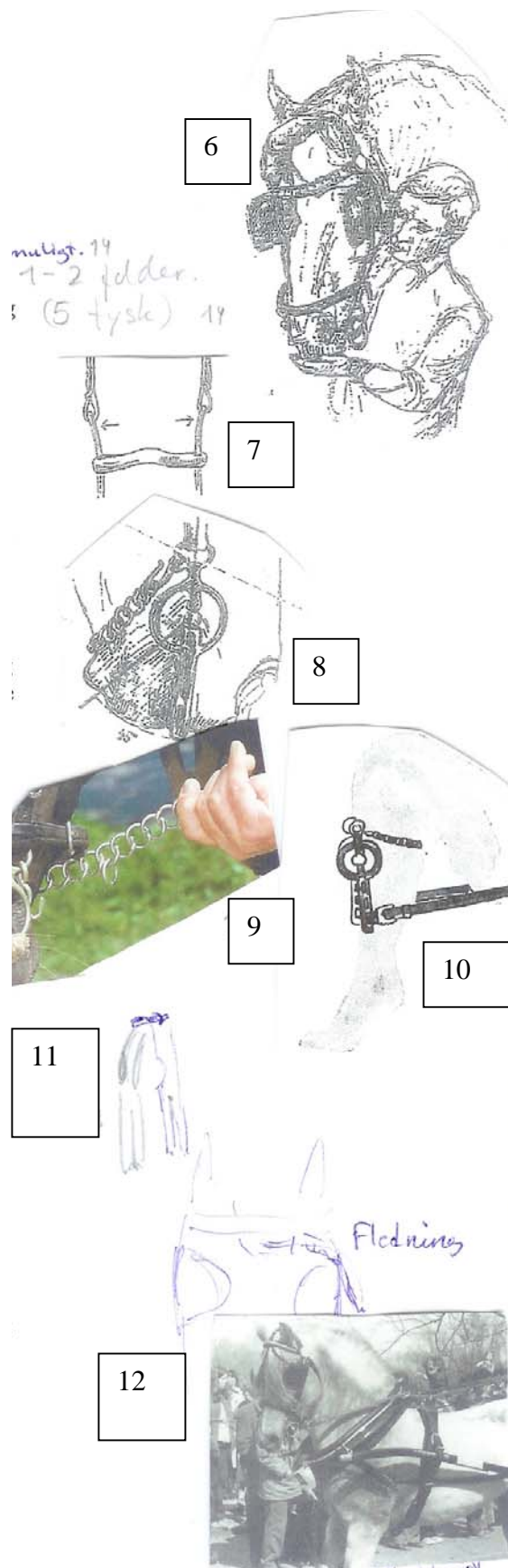
(6) Hovedtøjet pålægges med forsigtighed. Trensebid skal ligge med en til to folder i mundvigen. Stangbid skal ligge to fingerbredder over hjørnefortanden, (hopper) og en fingerbredde over krogstanden (vallak hingst). Det er vigtigt at stangbiddet ikke berører tænderne. (7) Stang biddet kan være for smalt, hvor det hæftes til kindstykkerne men passe fint i munden. Man kan så udvide ved at sætte biddet fast i en skruestik og forsigtigt udvide med håndens kraft, biddet skal ikke trykke ind mod kæben.

Kæden skal ligge glat, og med plads til mindst to fingre mellem kæbe og kæde. (8) Biddet skal gå bag lod før kæden skal indvirke og op til 45 grader, hvis det kan gå længere nives mundvigen mellem bid og kæde. (9) **Man drejer kæden med uret** Krogen skal sørge for at kæden kan starte med at ligge glat, ellers er det til at ændre på. Samlingen skal helst vende indad og åbningen udad, og krogen må ikke trykke ind på hesten. Den side man ikke benytter (indvendige side) kan med fordel klemmes så kæden ikke falder af under håndtering, i den udvendige side skal der være plads til at kunne stramme og løsne kæden.

Hvis man ikke helt forstår hvordan kæden virker, så prøv et (10) stangbid mod skinnebenet, ved at flytte fingrene i de forskellige indstillinger på stangen.

Pandebåndet skal ligge lige under ørernes nederste rand, og være tilpasset så det ikke er så kort, at nakkeremmen gnaver hestens øre bagpå, der skal være frihed for ørerne. Nogle nakkeremme har en (11) udskæring så det passer bedre bag øret, da nakkeremmen altid vil søge frem mod ørerne, fordi det er det smalleste sted.

Heste kan slå med hovedet fordi hovedtøjet ikke er tilpasset ordentligt. Hvis pandebåndet er for kort kan det få nakkeremmen til at gnave på ørene. Pandelokken liggendes under pandebåndet (hvis det har pynt) som en gammel regel, men man skal passe på at man ikke tager udsynet fra hestene, når pandelokken kiler sig ind mellem skyklapperne. Jeg tror reglen er opstået før det var populært at heste skulle have så meget hårpragt som muligt, f.eks. Frisere. Man kan (12) flette pandelokken og trække den ud under pandebåndet og trække den ud på siden bag kæbestykket.

(13) Kæberemmen spændes så "løst" at den ikke generer hesten når den bøjer hovedet mod halsen. Ved ridning knytter man hånden under kæberemmen, ved kørsel skal man stramme et til to huller mere. Man kan flette hår fra pandelokken og manen samme, og derved holde hovedtøjet på plads, særligt i to-spand skal man være opmærksom, da hestene kan gubbe sig mod hinandens hoveder eller mod stangen.

Næseremmen skal kunne spændes udefra når der er forspændt, således at remenden vender indad. Næseremmen skal sidde mindst 1 fingersbredde under kindbennet. Næseremmen må ikke genere, skal spændes med ca. to fingres luft mellem hoved og rem. Der findes flere slags næseremme, alle skal de holde kindstykkerne på plads, desuden kan de holde munden lukket omkring biddet og kontrollerer biddets bevægelighed. Den (16) løse næserem kan holde kindstykkerne inde så hesten ikke kigger bagud mellem skyklap og kæbe og spændes løst eller strammere om næsen. Den (14) engelske ridenæserem bruges også, men den har ingen indvirkning på kindstykkerne. Den (15) faste næserem, har tre huller på indvendige side og et på udvendige, skal spændes så kindstykkerne ligger lige ned langs hovedet, bagpå kan så spændes løst eller strammere, hvis stram tager den meget af trykket fra skumkæde (mindre virksom), ved (18) trensebid, kan den forhindre skyklapperne i at ændreplacering (de rykker nedad og bagud når biddet påvirkes, det gør at der kan ses over klapperne og bagud mod kusken og pisen, som skyklapper jo ellers skulle forhindre.

Der forhandles mange hovedlag med for korte pande- og næsebånd. Prøv hovedlaget hurtigst muligt og prøv så at få remmene byttet, hvis det er muligt. Når man står med et nyt hovedlag med fast næserem er hul 1 og 3 fyldt ud med læder, som kan skoppes ud, hvis de skal bruges.

Der findes kombinationer af næsebånd, også med to remme.

Pyntedråben

Pyntedråben er kun til pynt, for at give hestene et mere ens udtryk, hvis der er en holder bag på pandebåndet til dråben og de tynde remmen der holder skyklapperne på

plads, er den ikke nødvendig, hvis den samtidig er med til at gøre pandebåndet for kort. Remmen kan skæres væk. Pyntedråben er ikke nødvendig, og skyklapperne sidder ofte bedre hvis de ikke samles så tidligt inden d fastgøres til et lille spænde midt på nakkeremme.

Skyklapperne

Når der bruges (17) skyklapper, skal disse være anbragt, så øjet sidder midt for skyklappen, og så åbne ca. 2 cm. fra øjet til læder, at de ikke generer øjet. Øjenvipperne må ikke berøre klappen. Hesten skal kunne se lige og skråt frem. De forhindrer hesten i at kunne se kusken og en eventuel piskehjælp til den anden hest og at kunne se bagfra kommende trafik. Kindstykkets øverste spænde må ikke genere øjebenet. På kørehovedtøjer har vi en pynte roset på begge sider, ellers kun på ydersiden, det sidder på pandebåndet men deler kindrem og kæberem fra hinanden, hvis det er svært at få pandebånd og skyklap til at sidde rigtigt må man lave slidsen lidt højere, men afslut slidsen med et rundt hul til bøjlens på rosetten. De små remme på skyklapperne skal gøre at klapperne sidder stabilt, så de ikke plafre for hvert skridt. Derfor er de ofte udført med ståltråd inden i så de kan bøjes som man finder bedst. De er meget sårbare, og kan bryde ud gennem læderet. Der findes hovedlag hvor forbindelsen er en lille ring mellem skyklap og støtterem så de knap så let går i stykker. Skyklapper findes i mange faconer runde, firkantede, (19) halvåbne og så videre..

17

18

Bid

Der findes mange forskellige (herom et særligt kapitel) De mest almindelige er et trense bid (Wilson snaffel, på engelsk) dobbelt rings bid Ungarnsk bid (dobbelt Wilson snaffel på engelsk), Liverpool-stangbid og et (Postkandar-stangbid. De fleste bliver lavet af rustfrit stål, men der findes mange variationer fra jern og frem til ædlere metaller. Bidbredden måles i cm og de springer 1 cm pr. gang f.eks.: 10,5 11,5 12,5 o.s.v. Det er de indvendige mål. Man kan måle bredden ved at makere på en pind ved at lade hesten bide over den. Delt stangbid er for hårde for hesten at søge støtte på. Dobbelt rings bid virker hårdere ved at de yderste ringe trykker på de inderste mod kæben.. Jo smallere bid, jo hårdere virker det.

19

20

33 34 35 36

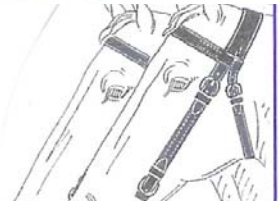
Ved brug af (20) Liverpool bid i to-spand skal man være opmærksom på indvendige side, hvor man skal rundt omkring bjælken, ellers får linen bidringen til at l.klemme på næseborret, man skal også være meget opmærksom på følehårerne ved påsætning og aftagning af line, de kommer nemt i klemme. Ved (21) Postkandar er ringene meget åbne og derfor ikke noget problem, og her drejer bjælken bare udad til indvendige side. Jo længere ned i bjælken man sætter linen jo kraftigere virker biddet, men det kan også være helt mildt øverst oppe og med løs kæde.

21

Man (22) ønsker at give et så pænt og ordentligt indtryk af sit spand. Derfor en regel der siger at spændet på kindstykke og spændet på kæberem skal være overfor hinanden på udvendige side. Ved enspænder på venstre side. Man regulerer så kæberemmen på indvendige side.

22

Generelt om alle seler er at de skal kunne justeres udefra, så hvis en sele er syet til en venstre hest, kan gjordene spændes på venstre side.

I kørsel kaldes den venstre hest for den (23) nærmer, og den højre for den (24) fjærmer. Man kan sige at den nærmer er nærmest trafikken. Ved landbrugskørsel, gik bonden på den venstre side og dermed var den højre hest længst væk, altså fjærmer.

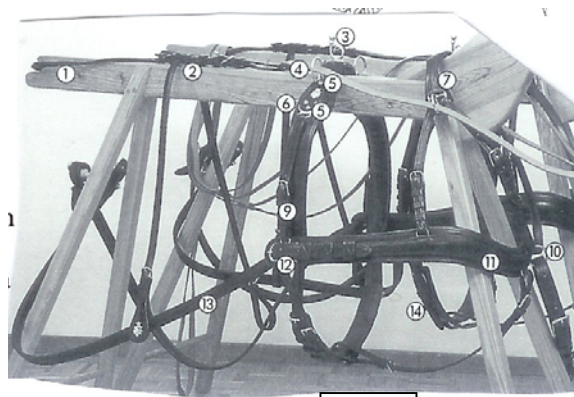

Bringeselen

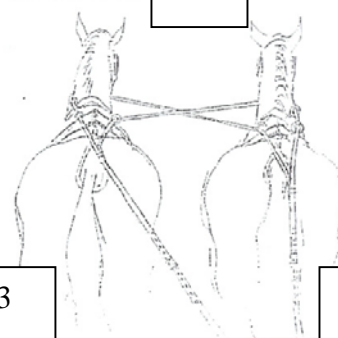
Den mest brugte seletype her i landet. Fordele og ulemper ved bringeselen er der forskellige meninger om. Fordelen er at den kan tilpasses forskellige heste uden det store besvær. Ulempen ved bringeselen er, at trækraften har et forkert udgangs-punkt, idet bringestykket uvægerligt vil hindre skulderbladets fri bevægelse. Uanset hvor man lægger det, vil det presse muskler og brusksammen. Endvidere kan der ved stor hældning af skaglerne ske det, hvis bringestykket er stift og ikke former sig efter hesten, at en stor del af kraftoverførslen kommer til at foregå via den øverste kant af bringestykket.

Man skal, selvom selen kan tilpasses mange, være opmærksom på (26) opholderemmen fra mankestykket. Den må ikke vende bagud mod gjorden, da det kan give et stort tryk i nakken og ømhed (verletzung). Opholderemmen skal vende fremad til lige ned, for kun at holde bringestykket oppe, så presset ikke øges ved tungere læs.

Bringestykkets inderside skal være glat ej runkent læder eller generende syninger.

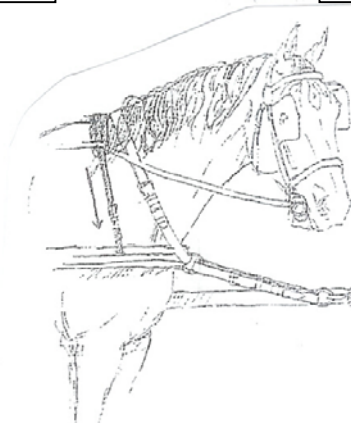

25

23

24

26

(27) Selen lægges omvendt på, idet man forsigtigt fører bringestykket ind over hestens hoved og ind på halsen; selen skal derefter vendes/drejes rundt i manens retning og lægges på plads. Denne metode er især velegnet til høje heste og unge heste, da det er meget mildt kun at skulle have selen over hovedet en gang, ved rigtig håndtering kan man lave åbningen så stor at man kan undgå at berøre mule og ører.

Man kan også lægge selen på ved at lægge rygstykket (også kaldet **Vandkappen**) over ørerne og lade det hvile på halsen, og derefter mankestykket over ørerne, der skal man være opmærksom på mulen.

Hvis rumperemmen er lukket skal halen først føres gennem denne og derefter rygstykket på plads i det dybeste punkt 10-15 cm bag manken.

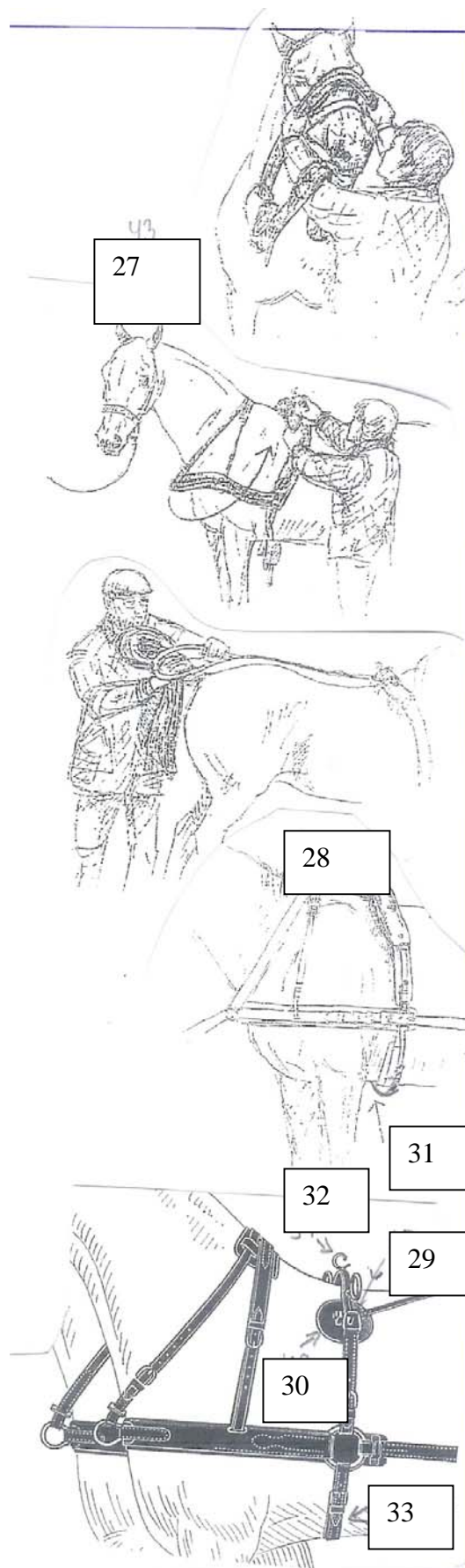
Rygstykker kan være forskelligt udformede, de skal ligge godt på hesten og ikke trykke på rygsøjlen. (28) Vi siger der skal være luft, selvom der er luft skal rygstykket heller ikke sidde fast på ydersiderne af ryggraden, men ligge på sadellejet. Et læder-rygstykke kan være med eller uden jern indlæg, uden skal man passe på at der er luft over rygsøjlen, det vil derimod ligge godt i lejet, men dem med jern kan ligge dårligt i lejet og vippe, men der er næsten altid luft. Jernet kan eventuelt bukkes.

(29) Et jernrygstykke kan se voldsomt ud for folk, men der er altid plads til rygsøjlen og det vil ligge på det dybeste sted da (30)skålene kan bevæge sig, og altså ligge til.

(31)Gjordene spændes – hvis der er to gjorde, skal inder gjorden spændes "livremstramt"(altså ikke stramt som en ridegjord) – hvis hesten puster sig op, så husk at efterspænde gjorden. Ydergjorden skal spændes "løst", så der er plads til en hånd på højkant mellem bug og ydergjord. (33) Hvis der kun er en gjord, spændes denne "livremstramt".

Rygstykkets opgave er at være holdepunkt for linerne(ved enspænder er der ingen side påvirkning og derfor ingen grund til andet en livremstramt.

Ved to-spænd kan inderlinen fra den hest der går hårdt på sagtens trække kraftigt i rygstykket til indvendige side og derfor strammere gjord. Øverst oppe på rygstykket kan sidde (32) et åbent øje til hjælpetøjler, F.eks en optømme, der forhindrer hesten i at holde hovedet meget lavt (æde foder på marken eller til at

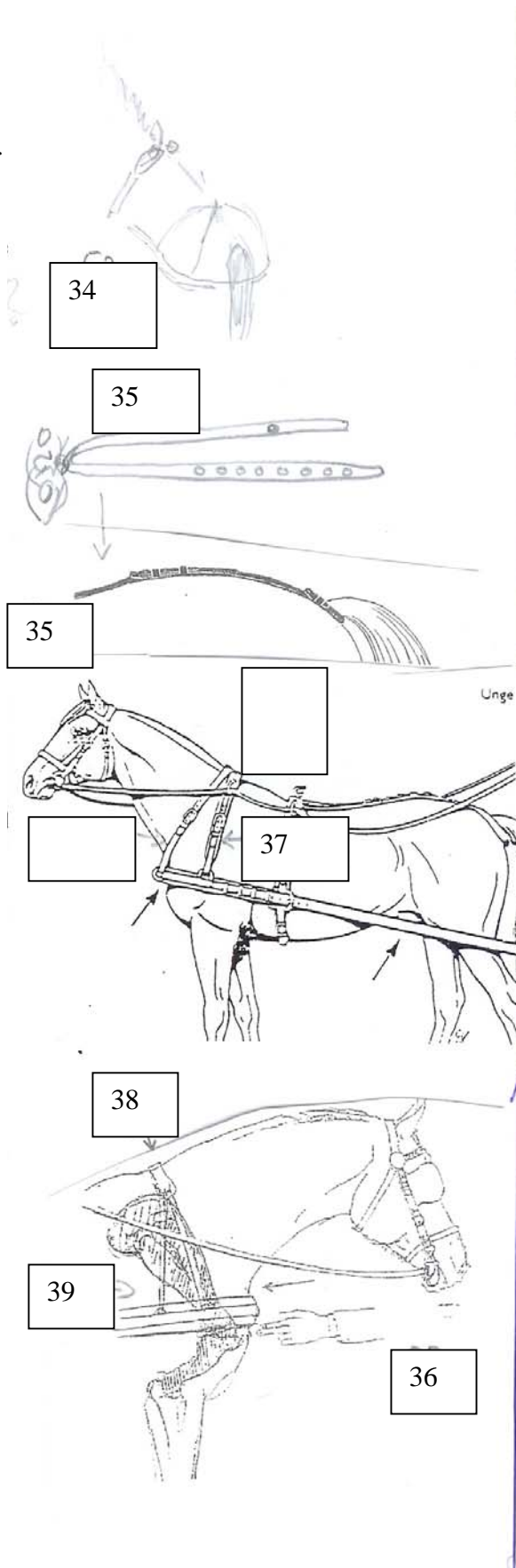
lave ens holdning på hestene til fin kørsel(den må ikke benyttes til køre konkurrencer).

Rygstykket har et øje bagpå til rumperemmen, der skal forhindre at Rygstykket glider frem og dermed gjordene frem i armhulen. Der kan køres uden rumperem, (34) Her er et eksempel med Svensk militær sele.

Asmissen som går under halen skal ligge lige ,altså spændt ens i begge sider , hvis der kun er spænde i en side, rettes længden på rumperemmen Den skal lægge tæt op i bunden, og halehårene må ikke ligge under. Der skal kunne være en hånd på højkant på krydssets højeste punkt mellem rem og kryds.(35) Der findes rumperemme med en underside med mange huller og en overside med et hul , indtil selen er tilpasset kører man med undersiden opad, derefter anser man det for pænere at der i rumperemmen kun er et hul til spændet. Når man vælger lukkede rumperemme, kan argumentet være at spænderne på asmissen (rumpelæderet) ikke griber halen, Heste kan ikke lide når halen sidder fast. Det kunne også være halen fra den anden hest. Når alt dette er skrevet, er det ulige meget lettere med en åben rumperem. Men vær opmærksom ved begge typer at heste kan slå med bagbenene eller klemme halen kraftigt sammen. Det er et spørgsmål om tilvending. Eventuelt ved at stå med gjord på i stalden, med rumperem, og hesten eventuelt har mulighed for at bevæge sig; æde hør på gulvet.

Vi skal søge et lige træk, der starter fra bringen, (36) hvor bringestykket skal ligge to fingre over bringespidsen(ofte sagt bovspidsen) Dette punkt kan findes ved at løfte forbenet, og bevæge det frem og tilbage, og samtidig mærke med sin anden hånd på spidsen. Det er meget vigtigt at bringestykket ligger rigtigt. Hvis det ligger for lavt, vil det hæmme skulderbladets bevægelighed, og ligger det for højt, vil det trykke, så hestens vejtrækning besværliggøres. Det kan være svært at få plads til bringestykket, f. eks ved schætlændere og fjordheste. (25)Der fremstilles bringestykker der buer lidt ned i halsudskæringen og lidt op over bringespidsen.

Højden på bringestykket reguleres med (37) opholderemmen fra (38) mankestykket. Enten med en eller to remme. Den forreste skal altid vende fremad og

løfte, (39) nummer to får det til at se pænt ud i parader og når hesten er ude af træk. I træk skal man kunne se frigang af rem to fra skulderbladet.

Så skal der være en lige linie til svinglen. Der må ikke køres med (40) fast hammel, da skinnen så vil køre inde under bringestykket, da der er stor bevægelse i boven, man kan se hvor meget svinglen bevæger sig, så meget vil huden gnide mod bringestykket, da selen jo står stille. (41) Køres der derimod med løs svingle, vil den bevirke at bringestykket følger bovenes bevægelser.

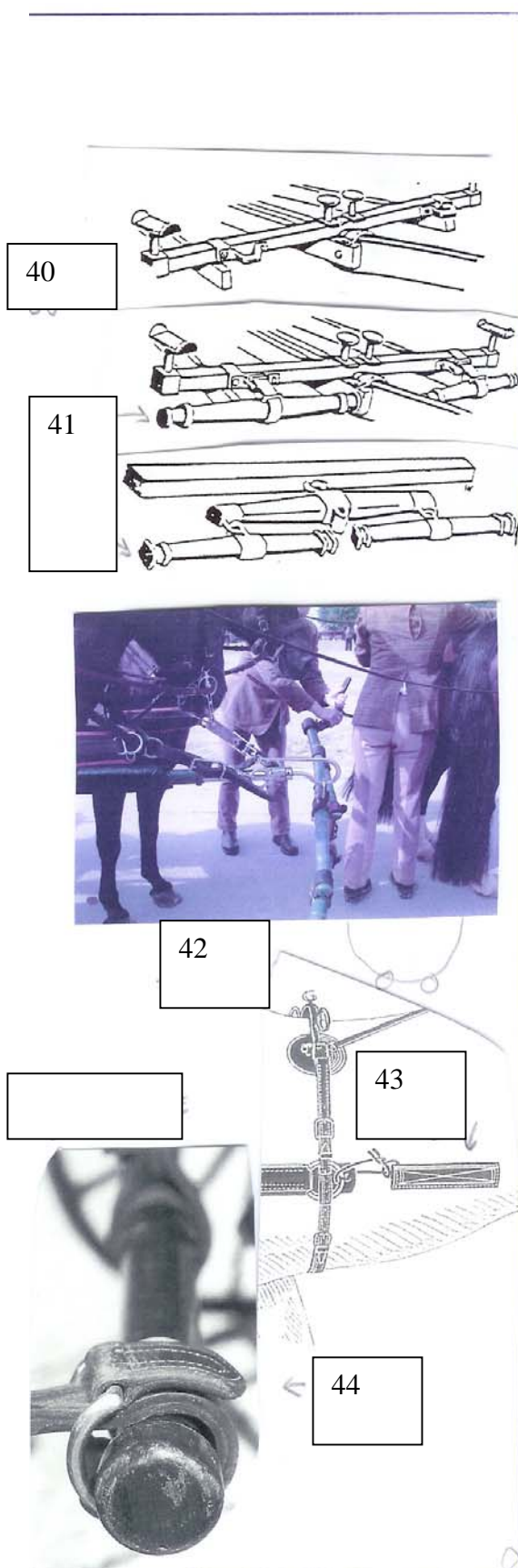
For at gøre trækket lige reguleres nu på opholderremmen på rygstykket, således at hesten ikke trækker via ryggen, det skal altid efterkontrolleres, på landevejen. Når man kan se at opholderremmen løfter sig ud fra siden er man sikker på at hesten ikke trækker med ryggen, hvis man er i kuperet terræn, så prøv lige efter på en bakke, da hældningen her bliver større her. Hvis man kun har en gjord skal man lave trækket så lige så muligt.

For nogle kan det se sjusket ud, hvis der er alt for meget luft, men det har ingen betydning for hesten.

Hjælpekobbelrem

Fra mankestykket og ned til bringe knasten sidder hjælpekobbelet rundt om hestens hals. Den skal sørge for at bringestykket ikke bliver trukket ned, hvis hestene skal bære stangen, eller under opbremsning når der skal holde tilbage i stangen. Bringeknasten kan sidde lige for på bringestykket, men det er bedst hvis det sidder mod indvendige side, altså til højre på venstre sele, dette bevirker at selen ikke bliver drejet ind imod stangen. (42) Der findes seler der har bringeknaster til begge sider.

Skaglerne kan være af læder, kunstlæder, nylon og reb, Hvis disse er af nylon eller reb, skal de hvor de fæstes i trækspændet være ført gennem en (43) skagleskede, for at de ikke skal gnave på hestens mave. Man skal også passe på ved for smalle svingler. Ellers er det stærke materialer, som man har lettere ved at kassere hvis de trænger til det, end et par dyre skagler af læder. Skaglerne må ikke være snoede, og derfor stå på kant mod hestens lår. (44) Øjet skal være let at åbne, så den lille læderlap sidder øverst, regler er der også for

skagler af reb, se på billedet. Rebskagler kan have et stykke kæde il justering, eller man kan slå et slag.